

Етномовний компонент як відображення національної мовної специфіки

Твердження про існування своєрідного мовного світогляду, яке було сформульоване лінгвістичною філософією та обґрунтовано етнопсихологами й етнолінгвістами, викликало крайню необхідність у вивченні своєрідного значення мови в процесі створення мовної картини світу та формування етномовної семантики.

Національно-культурний компонент є тією категорією, що виразно відбиває єдність мови та культури, дає змогу описати їх взаємодію через зв'язок образної основи назв зі світоглядом народу.

Загальна спрямованість сучасних лінгвістичних розвідок на розгляд змістової сторони мовних одиниць, що містять національно-культурні компоненти, зумовила необхідність їх виявлення та вивчення на різних мовних рівнях. Зважаючи на те, що лексична система значно відрізняється від інших рівнів численністю елементів, складністю зв'язків між ними, у мовознавстві набули поширення дослідження національно-культурного компонента на лексико-семантичному рівні мови, який у сконцентованому вигляді експлікує етнокультурну інформацію [1, с. 1].

У другій половині ХХ ст. у лінгвістичних дослідженнях одним із домінуючих став комунікативний підхід, розвинулася когнітивна лінгвістика, почала активно розроблятися теорія тексту як явища культури. Проблеми міжкультурного спілкування та національно-специфічних компонентів мов різних народів стали об'єктом вивчення в сучасній науці. Усе це дало змогу розглядати мову як феномен культури, а лексику – як засіб передачі національно-культурної інформації [2, с. 31].

Лінгвісти мають різні погляди стосовно національно-специфічної лексики, оскільки визначається ступінь впливу національно-культурного компонента на

конотивне значення слова, з'ясовується його естетична функція та семантика слова, а також специфіка відзеркалення культурних явищ у мові [3, с.340].

Н.І. Кушина розуміє НКК як сукупність етномовних одиниць чи мікрокомпонентів різних його рівнів, що надають йому яскраво вираженого національного характеру [4, с. 4]. Г.Д. Томахін НКК називає країнознавчим культурним компонентом – зміст слова, який визначається історією, географією, музикою, фольклором, побутом народу [5, с. 48]. Національно-культурний компонент – це так звана етнокультурознавча лексика, яка відображає національні особливості рідної мови.

Національно маркована лексика відображає національно-мовну картину світу певної нації, а також особливості економіки, географії, суспільного ладу, фольклору, літератури, усіх видів мистецтва, науки, побуту, звичаїв носіїв відповідної мови.

С. Влахов та С. Флорін вважають, що до складу безеквівалентної лексики входять власне безеквівалентні слова, реалії. Частково виходять за межі безеквівалентної лексики терміни, вигуки, звуконаслідувальні слова, екзотизми, аббревіатури, звертання, відступи від літературної норми; власні імена та фразеологізми. Слово може бути реалією щодо багатьох мов, а безеквівалентним – переважно в межах певної пари мов, тобто, як правило, список окремих реалій мови буде більш-менш постійним, водночас словник безеквівалентної лексики виявляється різним для певних пар мов [6, с. 9–43]. Безеквівалентна лексика – це лексичні (та фразеологічні) одиниці, які не мають еквівалентів у мові перекладу; реалії – слова (та словосполучення), які називають об'єкти, притаманні життю певного народу і чужі для іншого, є носіями національного та / або історичного колориту і не мають точних відповідників в інших мовах, вимагають особливого підходу в перекладі [6, с. 42–47].

Загальна схема класифікації С. Влахова та С. Флоріна має такий вигляд: предметний поділ; місцевий поділ (у залежності від національної й мовної приналежності); часовий поділ (за ознакою «знакомісця») [3, с. 102].

Розглянемо дану класифікацію детальніше. Предметний поділ:

- Географічні реалії, пов'язані з фізичною географією чи суміжними науками, дуже наближені до термінів, тому чітке їх відмежування практично неможливе. Географічні реалії включають: назви об'єктів фізичної географії, у тому числі й метеорології; назви географічних об'єктів, пов'язаних з людською діяльністю; назви індемів.

*“Hal and Robert are going into **Klondike**, and I'm going to see them across **the Pass** and down to **the Lakes**, then return”* [7]. *«Хол і Роберт лагодяться до Клондайку. Я супроводжуватиму їх через **перевал** і спущуся з ними до озер. Потім повернуся»* [8, с. 8].

- Етнографічні реалії поєднують слова, які позначають поняття побуту, матеріальної й духовної культури, релігії, мистецтва, фольклору.

*“I have just seen a copy of the **Billow**,” Gillet wrote from Paris. “Of course **O'Hara** will succeed with it”* [7]. *«Я щойно переглянув примірник „Хвилі”, – писав Жиллет з Парижа. – Не сумніваюся, що справа в О'Хара ніде»* [8, с. 8].

- Побут: їжа, напої; одяг (включно взуття, головні убори); житло, меблі, посуд; транспорт;
- Праця: робочі люди; знаряддя праці; організація праці.
- Мистецтво і культура: музика і танці; музичні інструменти; фольклор; театр; інші види мистецтва й предмети мистецтва; виконавці; звичаї, ритуали; міфологія; культи – служителі й послідовники; календар.
- Етнічні об'єкти: етноніми; прізвиська (зазвичай жартівливі чи образливі); назви осіб за місцем проживання;
- Міри і гроші: одиниці мір; грошові одиниці.
- Суспільно-політичні реалії.

*“In the beginning he was Christopher Bellew. By the time he was at college he had become Chris Bellew. Later, in the **Bohemian crowd of San Francisco**, he was called Kit Bellew. And in the end he was known by no other name than Smoke Bellew”* [7]. *«Спочатку він був Крістофер*

Белью. У коледжі він перетворився на Кріса Белью. Пізніше, у колах сан-франциської богемії, його прозвали Кім Белью. А зрештою він став Смок Белью, і інакше його вже не називали» [8, с. 8].

- Адміністративно-територіальний устрій: адміністративно-територіальні одиниці; населені пункти; частини населеного пункту.
- Органи і носії влади: органи влади; носії влади.
- Суспільно-політичне життя: політичні організації і політичні діячі; патріотичні й громадські рухи (їхні діячі); соціальні явища і рухи (їхні представники); звання, ступені, титули, звернення; установи; учбові заклади і культурні установи; стани і касти (їхні члени); станові знаки і символи.
- Військові реалії: підрозділи; зброя; обмундирування; військово-службовці (і командири) [6, с. 108].

В. Виноградов на основі предметного поділу реалій, запропонованого С. Влаховим і С. Флоріним, створює власну класифікацію, включаючи до неї:

- ономастичні реалії: антропоніми; топоніми; імена літературних героїв; назви компаній, музеїв, театрів, магазинів та ін.;
- асоціативні реалії: вегетативні символи; анімалістичні символи; кольорова символіка; фольклорні, історичні й літературно-книжні алюзії; мовні алюзії [9, с. 49].

Отже, можна підсумувати, що завдяки етномовному компоненту краще розкривається зміст та суть твору, його культурна складова. Вона є важливою для розуміння та кращого сприйняття іншої культури. Враховуючи суттєвість кожного окремого етномовного компонента в художньому творі, можна адекватно відтворити увесь твір.

Література

1. Масло О. В. Національно-культурний компонент у лексиці українських народних казок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Масло. – Харків, 2008. – 15 с.

2. Бондар М. В. Класифікація національно маркованих одиниць / М. В. Бондар // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія, Педагогіка, Психологія. – 2015. – № 30. – С.31-36.
3. Сітко А. Етномовний компонент українських народних казок як проблема перекладу / А. Сітко, О. Скавронська // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: ІХ міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 квітня 2016 р.: тези доп. – К., 2016. – С.340-344
4. Кушина Н. І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англomовних перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Н. І. Кушина. – К., 1998. – 20 с.
5. Томахин Г.Д. Лексика с культурным компонентом значения // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 6. – С. 47–50
6. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин; [под. ред. Вл. Россельса]. – М.: Международные отношения, 1980. – 352 с.
7. Jack London. Smoke Bellew. - www.fullbooks.com/SmokeBellew1.html
8. Джек Лондон. Смок і малюк. Сат-Ок. Білий мустанг; [пер. з англ. П. Шарандака]: Повісті. – Харків : Видавничий дім «Школа», 2004. – 527 с.
9. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Изд. института общего среднего образования РАО, 2001. – 235 с.